

COMPETENȚELE ARTISTICE ÎN CONTEXTUL PREGĂTIRII SPECIALIȘTILOR ÎN DOMENIUL EDUCAȚIEI MUZICALE

REPERE ÎN FORMULAREA COMPETENȚELOR ÎN DOMENIUL EDUCAȚIEI ARTISTICE

**Marina MORARI, dr., conf. univ., Facultatea de Științe ale Educației, Psihologie și Arte,
Universitatea de Stat „Alecru Russo” din Bălți**

Résumé: *Cet article est axé sur l'analyse des conditions préalables à la formulation adéquate des compétences appropriées aux disciplines du domaine des arts. Nous avons identifié les caractéristiques de base dans la formulation des compétences, plus précisément, le caractère intégratif des ressources de l'élève dans la manifestation des compétences. Les ressources de l'élève peuvent devenir, comme critère dans la formulation d'une compétence, on propose les ressources de l'élève: les habiletés et les connaissances artistiques, les valeurs et les attitudes envers l'art.*

Mots-clés: *compétences artistiques, éducation artistique, formulation des compétences, taxinomie des compétences, caractère intégratif des ressources de l'élève.*

Scopul artei este să dea o cunoștință completă despre lume și despre sine. Educația artistică în instituțiile de învățământ general (muzicală/plastică/coregrafică/teatrală) urmărește formarea culturii artistice a elevului, ca parte componentă a culturii spirituale și este interpretată ca proces individual continuu de autodesăvârșire spirituală a personalității prin multiplele forme de comunicare cu arta, potrivit următoarelor domenii de activitate: receptarea operelor de artă, interpretare/reprezentare artistică, creație artistică elementară, reflexiune artistică. Educația, și nu instruirea profesională, este dezideratul principal al disciplinelor ariei curriculare *Arte* în învățământul preuniversitar. Studiul artelor poartă un caracter artistic și se întemeiază pe natura vie a comunicării *elev – artă* și raportul *artă – viață*. Conținuturile educației muzicale/plastice sînt concepute sub aspectul unei corelații/interacțiuni între limbajul specific artelor, imagini artistice care aparțin diferitor stiluri, epoci, genuri – raportate la viață.

Este important să răspundem la întrebarea de ce avem nevoie de artă în educație? Afît prin specificul și conținutul său, cît și prin posibilitățile sale formative, muzica/artele plastice solicită nu numai fondul intelectual al elevului, ci mai ales pe cel afectiv, cu implicații directe în declanșarea unor stări, a unor trăiri și sentimente, făcîndu-l sensibil în fața marilor probleme ale vieții, contribuind la creșterea unui suflet frumos, armonios, cu o aleasă educație pentru valorile spirituale, cu extinderi în ținuta etică individuală, morală, civică etc. Arta îl ajută pe elev să trăiască plenar, să simtă mai puternic și mai profund viața, îi deschide noi orizonturi pentru a se cunoaște și cultiva prin artă, pentru a cunoaște și a se integra în viață. Cunoșcînd/valorificînd lumea prin potențialul artelor, elevul se cunoaște/se construiește pe sine ca ființă spirituală – nivelul suprem al oricărei educații.

Cel mai important element al modernizării a curricula este centrarea procesului de predare-învățare-evaluare pe competențe. În ultimul deceniu, conceptul de competență a fost pe larg dezbătut. Referințe conceptuale asupra termenului de competență în contextul educației artistice s-au făcut în ghidul de implementare a curriculumului pentru fiecare disciplină din aria curriculară arte, dar și în diverse piese curriculare: standardele de competență, referențialul de evaluare a competențelor, manuale școlare, ghiduri pentru profesori etc.

„Competența școlară este un ansamblu/sistem integrat de cunoștințe, capacități, deprinderi și atitudini dobîndite de elevi prin învățare și mobilizate în contexte specifice de realizare, adaptate vârstei elevului și nivelului cognitiv al acestuia, în vederea rezolvării unor probleme cu care acesta se poate confrunta în viața reală” (Morari 2011: 15). O definiție mai puțin formală poate stabili competența ca fiind capacitatea de a rezolva problemele din viața cotidiană utilizînd în timp real cunoștințele, deprinderile, aptitudinile și atitudinile dobîndite. Competența nu este reducibilă la o sumă de activități prezentate într-o ordine oarecare.

Competența generală specifică ariei curriculare *Arte* este competența estetică calificată drept un ansamblu de achiziții atitudinale, comportamentale, afective, acționale care exprimă calitatea omului de a percepe și aprecia, a trăi și iubi Frumosul în concordanță cu spiritualitatea și cultura epocii în care trăiește. În literatura de specialitate o competență poate fi definită prin cinci caracteristici esențiale (Xavier 2007: 37):

- **Mobilizarea unui ansamblu de resurse.** Competența face apel la mobilizarea unui ansamblu de resurse: cunoștințe muzicale și cunoștințe despre muzică, experiențe, trăiri, aptitudini muzi-

cale (de interpretare, de audiție, de creație) etc. Această caracteristică nu este suficientă pentru a face deosebirea între capacitate și competență.

- **Caracterul finalizat.** Mobilizarea ansamblului de resurse nu se face în mod întâmplător: elevul trebuie să folosească resursele conștient, iar ele capătă o „funcționalitate”, aplicabilitate practică. Achizițiile fundamentale se transformă în achiziții funcționale.
- **Relația cu un ansamblu de situații.** Mobilizarea resurselor e posibilă doar în cadrul unui ansamblu de situații reale și în contextul rezolvării unor probleme reale.
- **Caracterul disciplinar.** Competența se definește printr-o categorie de situații corespunzătoare unor domenii/activități specifice educației muzicale.
- **Evaluabilitatea.** Competența este o mărime evaluabilă, deoarece poate fi măsurată prin calitatea îndeplinirii sarcinii și prin calitatea rezultatului.

Prin urmare, formarea unei competențe artistice este un proces extins în timp, convențional, separabil în etape distincte: (a) Achiziționarea cunoștințelor muzicale cheie și inițierea elementară în activități muzicale de audiție, interpretare, creație, reflecție (*știu*); (b) Transformarea cunoștințelor muzicale cheie în cunoștințe funcționale, evoluția trăirilor emoționale din actul muzical spre o fortificare a motivației, interesului, convingerilor, aptitudinilor muzicale și a gustului estetic (*știu să fac*); (c) Interiorizarea cunoștințelor și trăirilor, valorizarea creațiilor muzicale și formarea atitudinilor (*știu să fiu*); (d) Exteriorizarea achizițiilor din domeniul artei muzicale de ordin emoțional, cognitiv, comportamental (*știu să devin*).

Pentru a găsi o formulă potrivită unei competențe artistice este necesar să conștientizăm care sînt necesitățile contextului în care ele pot fi atinse, formate. Specificul disciplinelor *Educație muzicală* și *Educație artistico-plastică* impune inițierea în domeniul artei numai prin activitățile practice: receptare/audiție, reprezentare/interpretare, creație, reflecție. Etapele de formare a competenței școlare se condiționează reciproc și constituie un ciclu continuu, care avansează performanțele artistice ale elevilor. Este important de conștientizat că în practica școlară competența artistică ține de anumite domenii de activitate. În educația muzicală, spre exemplu, aceste domenii sînt: audiție, cînt, creație, reflecție. Formarea competenței muzicale nu se epuizează în cadrul acestor domenii. Aducem exemple pentru a sublinia **caracterul integrativ al resurselor elevului în manifestarea competențelor** corespunzătoare unui domeniu distinct:

- **competența de audiție-receptare a muzicii** se formează nu doar în contextul activităților de audiție, ci și în cadrul altor activități: în cadrul activității de interpretare poate fi audiată o înregistrare a creației muzicale, melodia creației poate fi audiată în diverse variante interpretative (la un instrument, ansamblu, orchestră etc.), creația aleasă pentru însușire poate fi cîntată pe rînd de cîteva grupe de elevi, în timp ce ceilalți audiază cercetător și apreciativ interpretarea colegilor potrivit unor criterii stabilite anterior.
- **competența de interpretare vocal-corală** se formează nu doar în cadrul cîntului vocal-coral, ci și în cadrul audiției creațiilor muzicale prin fredonare/intonare a temelor muzicale din cele mai valoroase creații din patrimoniul culturii muzicale naționale și universale, în cadrul activităților de creație muzicală prin utilizarea cîntului și a posibilităților de exprimare prin cînt.
- **competența de creație** se formează nu doar în cadrul activității de creație propriu-zisă (compunere de melodie, desen ritmic, acompaniament la un cîntec, elaborare de mișcări muzical-ritmice, crearea planului de interpretare a unui cîntec etc.), ci și în cadrul audiției și interpretării vocal-corale.
- **competența de analiză-caracterizare a muzicii** se formează în cadrul tuturor formelor de inițiere muzicală a elevilor: însușirea cunoștințelor muzicale și despre muzică, citit-scrisul muzical, activitatea muzical-ritmică, creația muzical-artistică, jocul muzical, cîntul vocal-coral, audiția muzicii, executarea la instrumente muzicale pentru copii.

În sistemul educațional al Republicii Moldova, **taxonomia competențelor** se dezvoltă prin valori educaționale complexe, care se ierarhizează astfel (Morari 2011: 19): (1) Competențele-cheie transversale, cu care trebuie înzestrați toți copiii, (2) Competențele transdisciplinare, care se definesc/formează pe durata unei trepte de învățămînt. Acestea din urmă li se subordonează competențele specifice, care se definesc pe discipline școlare și așa-numitele subcompetențe, care se definesc ca precondiții pentru formarea competențelor și reprezintă componente ale competențelor specifice unei discipline, racordate la conținuturile pentru fiecare treaptă de școlaritate. Remarcăm faptul că în

comunitatea pedagogică nu este acceptată unanim semnificația și corectitudinea aplicării termenului de „subcompetență”, iar competențele specifice stabilite la disciplinele ariei curriculare *Arte* se structurează foarte diferit, avînd la bază diferite domenii de referință. Acestea pot fi explicate prin faptul că succesiunea în care au evoluat cercetările pedagogice gestionate de către ministerul de resort nu au fost coerente. Spre exemplu: (1) standardele de conținut au fost elaborate după ce a fost elaborat și aprobat curriculumul școlar. Or, „corelarea obiectivelor curriculare cu standardele educaționale este absolut necesară și standardele educaționale sînt absolut necesare pentru realizarea unui învățămînt de calitate” (Bucun 2010: 270); (2) modernizarea curriculumului nu s-a produs sincron la toate treptele învățămîntului general, iar conținuturile educației artistice pentru instituțiile preșcolare nu corespund valorilor educaționale contemporane; (3) manualele școlare editate în ultimii 15 ani au dezvoltat considerabil concepția conținuturilor de învățare a curricula din 2010 și altele.

În accepțiunea mediului academic din Republica Moldova (Morari 2014: 6), competențele utilizează, integrează și mobilizează cunoștințe, resurse cognitive, afective și contextuale pertinente pentru a trata cu succes o situație, însă nu se confundă cu aceste resurse. Competența presupune o serie de operații: mobilizarea de resurse adecvate, verificarea pertinentei acestor resurse, articularea lor eficientă, abordarea contextuală, verificarea corectitudinii rezultatului ș.a. Competențele pot integra domeniile cognitiv, psihomotor și atitudinal și se află la intersecția dintre domeniile cunoașterii. **Metodologia de proiectare a activității de formare-evaluare integrată a competențelor școlare** presupune realizarea de către evaluatori a următorilor pași (Morari 2014: 7):

1. Selectarea din curriculum a competenței specifice de format și evaluarea nivelului inițial de competență a elevilor la capitolul respectiv în vederea stabilirii punctului de pornire în demersul de formare.
2. Proiectarea anticipativă a rezultatului/produsului școlar de evaluat în cadrul unei unități de învățare, cu previzionarea nivelurilor de performanță posibil de atins.
3. Identificarea ansamblului de cunoștințe, capacități și atitudini necesare pentru achiziționarea competenței date și organizarea acestora într-o unitate de învățare.
4. Stabilirea produsului-rezultat necesar de realizat de către elevi, la sfîrșitul unității date de învățare și, respectiv, de măsurat-apreciat de către cadrul didactic.
5. Anunțarea criteriilor de evaluare a produsului, cu precizarea indicatorilor de performanță care trebuie să apară în produsul-rezultat.
6. Proiectarea demersului de formare-evaluare a competenței avute în vedere (selectarea conținuturilor adecvate, stabilirea numărului necesar de ore, analiza resurselor etc.).
7. Realizarea printr-un sistem de lecții a demersului de formare-evaluare integrată, bazat pe metode interactive de predare-învățare-evaluare.
8. Verificarea pe tot parcursul perioadei de formare a nivelului de competență, prin instrumente de evaluare formativă, fără note, și raportarea la criteriile anunțate.
9. Reglarea imediată/ permanentă (retroactivă, proactivă) a activității de formare în vederea ameliorării performanțelor școlare.
10. Evaluarea finală a nivelului de competență atins, prin măsurarea și aprecierea produsului realizat, în baza criteriilor anunțate, analiza rezultatelor școlare obținute și luarea unei decizii pedagogice care se impune.

Resursele elevului pot deveni **criteriu eficient în formularea unei competențe**. În lista acestor resurse pot fi incluse: abilitățile, cunoștințele, valorile și atitudinile. În formularea competenței este necesar să indicăm strategiile și contextele de realizare a procesului de integrare a acestor resurse într-o competență. Aducem mai jos un model de formulare a competențelor elevilor la disciplina Educație muzicală. Formula competenței se citește de la enunțul din prima coloniță, urmînd propoziția prin continuare cu enunțurile din colonița a doua și a treia (vezi Tabelul № 1).

Tabelul № 1. Variante de formulare a competențelor muzicale.

<i>Abilități</i>	<i>Cunoștințe/ Strategii ale domeniului/ Contexte de realizare</i>	<i>Valori și atitudini</i>
Receptarea diversității fenomenului muzical-artistic →	folosind strategii de cunoaștere și înțelegere specifice domeniului în contexte variate (de audiție, interpretare și creație) →	manifestînd interes pentru cunoașterea lumii și a sine-lui prin muzică.

Explorarea dexterităților muzicale (personale/colective) →	folosind strategii de interpretare și creație a imaginii muzicale →	arătând semnificațiile emoționale și estetice ale creațiilor ca premisă de integrare în activitatea artistică/culturală din școală și comunitate.
Receptarea și promovarea muzicii naționale și universale →	aplicînd trategii de comunicare artistică într-o varietate de contexte →	manifestînd propriile valori și deschideri pentru valorile altora.
Aprecierea artistică și valorică a creațiilor muzicale →	folosind strategii de caracterizare și reflecțiune pentru a identifica, înțelege și explica frumosul (esteticul/extraesteticul), relația om-muzică, muzică-viață →	manifestînd propria atitudine pentru muzică ca valoare a eu-lui.

În concluzie, **formularea unei competențe cuprinde elementele procesului de formare** și va parcurge anumite etape. Intrarea în actul educațional se va organiza prin obiective operaționale, prin operaționalizarea subcompetențelor, în cadrul activităților artistico-didactice, considerate drept contexte didactice concrete. Aici este necesară centrarea clară a tuturor componentelor curriculare pe rezultatele finale – competențe (la finele cîtorva lecții). Dacă în cazul învățămîntului axat pe obiective, la debutul actului educațional, se pune prima întrebare: ce vom face?, apoi în contextual învățămîntului centrat pe competențe, la debutul actului educațional, se pune întrebarea: către ce vom tinde? (către care competențe vom tinde?). Rezultatele actului educațional la ieșire desemnează subcompetențele/competențele specifice disciplinei. Competența presupune strategii de acțiune ale elevilor în varietatea actului artistic din viața de toate zilele. În **proiectarea conținutului educațional orientat spre formarea competențelor** urmează să se țină cont de specificul cunoașterii artistice, considerarea sistemului de principii specifice educației muzicale și artistico-plastice, respectarea unor anumite etape în procesul de formare a competențelor, aprecierea vârstei și a posibilităților psiho-fiziologice ale elevilor implicați în actul artistic. În formularea unei competențe artistice se va ține cont de nivelul *Integrare* mai mult decît de abordarea separată a nivelurilor *Cunoaștere*, *Înțelegere* și *Aplicare*.

Bibliografie:

1. Bucun, Nicolae, Pogolșa, Lilia, Bolboceanu, Aglaida ș.a. *Standarde de competență – instrument de realizare a politicilor educaționale*, UNICEF, ME, IȘE, Chișinău, Institutul de Științe ale Educației, 2010.
2. Morari, Marina, *Educația muzicală. Ghid de implementare a curriculumului modernizat pentru învățămîntul primar/gimnazial*. Ministerul Educației al RM, Chișinău, Editura Lyceum, 2011.
3. Morari, Marina, *Referențialul de evaluare a competențelor specifice formate elevilor la educația muzicală*, în *Referențialul de evaluare a competențelor specifice formate elevilor / Nicolae Bucun, Lilia Pogolșa, Valentina Chicu; coord. șt.: Lilia Pogolșa, Nicolae Bucun; Ministerul Educației al Republicii Moldova, Acad. de Științe a Moldovei, Chișinău, Inst. de Științe ale Educației, 2014.*
4. Xavier, Roger, *Manualul școlar și formarea competențelor în învățămînt*, disponibil la: <http://www.scribd.com/doc/16646130/Manualul-colar-i-formarea-competenelor-ininvmant>